

Vapaan sivistystyön tulevaisuustyöryhmän kokous

Aika: tiistai 10.2.2026 klo 13.02–15.00

Paikka: opetus- ja kulttuuriministeriö, Meritullinkatu 10, nh. Seminarium, 00170 Helsinki

Läsnä:

- Ryhmäpäällikkö Minna Polvinen, opetus- ja kulttuuriministeriö, puheenjohtaja
- Johtaja Jarkko Niiranen, Opetushallitus, varapuheenjohtaja, etänä
- Asiantuntija Petra Heikkinen, opetus- ja kulttuuriministeriö
- Pääsihteeri Eerika Laalo-Häikiö, Urheiluopistot ry
- Toiminnanjohtaja Henrika Nordin, Bildningsalliansen rf
- Toiminnanjohtaja Jaana Nuottanen, Kansalaisopistojen liitto KoL ry
- Toiminnanjohtaja Tytti Pantsar, Suomen Kansanopistoyhdistys ry
- Opetusneuvos Anssi Pirttijärvi, opetus- ja kulttuuriministeriö
- Erityisasiantuntija Samuli Rasila, opetus- ja kulttuuriministeriö, etänä
- Asiantuntija Mirka Råback, Opetushallitus
- Toiminnanjohtaja, rehtori Marita Salo, Opintokeskukset ry (Opintotoiminnan Keskusliitto ry, Opintokeskus Sivis)
- Asiantuntija Aleksi Sandroos, Sivistysala ry
- Opetusneuvos Heikki Tulkki, Opetushallitus
- Johtava erityisasiantuntija Pauliina Viitamies, Opetusalan Ammattijärjestö OAJ ry
- Erityisasiantuntija Kyösti Värri, Suomen Kuntaliitto ry
- Puheenjohtaja Björn Wallén, Vapaa Sivistystyö ry
- Pääsihteeri Tuija Österman, Suomen Kesäyliopistot ry, etänä
- Pasi Rentola, opetus- ja kulttuuriministeriö, vieras (kohdat 1–3)
- Riku Honkasalo, Opetushallitus, vieras
- Miia Jaatinen, Opetushallitus, vieras
- Petra Packalén, Opetushallitus, vieras, etänä

Poissa:

- Kehittämispäällikkö Tero Huttunen, opetus- ja kulttuuriministeriö, pysyvä asiantuntija
- Opetusneuvos Sonja Hyvönen, Opetushallitus
- Hallitusneuvos Jenni Jokinen, opetus- ja kulttuuriministeriö, pysyvä asiantuntija
- Erityisasiantuntija My Kirvesniemi, opetus- ja kulttuuriministeriö, pysyvä asiantuntija

Esityslista

1. Kokouksen avaaminen
Puheenjohtaja avasi kokouksen.
2. Edellisen kokouksen kokousmuistion hyväksyminen (liite)
Hyväksyttiin edellisen kokouksen muistio.
3. Julkisen talouden tila, velkajarru ja JTS-näkymät (liite)

OKM:n talousjohtaja Pasi Rentola piti alustuksen julkisesta ja opetus- ja kulttuuritoimen rahoituksesta ja siitä, millaisia näkymiä ja muutospaineita seuraavalla ja sitä seuraavalla hallituskaudella on vastassa.

Tällä hetkellä makrotalouden ja valtiontalouden taantumaa selittää useampi tekijä. Talouskasvun käynnistyminen on ollut ennakoitua hitaampaa, ja hintojen ja korkotason nousu ovat vähentäneet yksityistä kysyntää ja kasvattaneet julkisen talouden kustannuksia. Tuottavuuden kasvu on ollut heikkoa ja tuotannolliset investoinnit vähäisiä. Samalla työttömyysaste on korkea ja toisaalta on pulaa osaavasta työvoimasta.

Lisäksi valtiontaloutta haastavat ikääntymiseen liittyvien menojen kasvu ja turvallisuuteen liittyvät investoinnit. Väestön ikääntyminen hidastaa talouden kasvua ja kasvattaa julkisia menoja ja alijäämää. Krooninen alijäämä, kasvava velka ja korkoa korolle ilmiö alkavat kasvattaa velanhoitokustannuksia eksponentiaalisesti.

Velkasuhteen saaminen laskuun vaatii mittavia toimia seuraavilla kahdella vaalikaudella. Lisää toimia julkisen talouden vahvistamiseksi tarvitaan yhteensä noin 9–12 mrd. vuoteen 2034 mennessä. Sopeutuksen jälkeen tulot ja menot ovat niin lähellä tasapainoa, että talouskasvu pienentää velkasuhdetta ilman uusia suuria sopeutuksia. Puolueet yhtä lukuun ottamatta ovat sopineet velkajarrusta, jossa sitoudutaan tavoitteisiin velkasuhteen taittamiseksi ja alijäämän pienentämiseksi, kunnes velkakestävyys on Pohjoismaisella tasolla. Parlamentaarisen sovun ja 1.1.2026 voimaan tulleen kansallisen lainsäädännön myötä muutos nykytilaan on huomattava. Tämä tarkoittaa sitä, että ennen vaaleja on tiedossa sopeutusarpeen määrä ja vaalikeskustelut käydään keinoista.

Työryhmä kävi keskustelun aiheesta. Keskustelussa pohdittiin, miten koulutus näyttäytyy investointina jatkossa. Rahoituksen käytön ja vaikuttavuuden osoittamiseen kannattaa jatkossa panostaa, koska kaikki kulminoituu siihen. Keskustelussa tuotiin esille, että vapaata sivistystyötä olisi mahdollisesti syytä ohjata nykyistä enemmän, koska vaikuttavuuden osoittaminen on vaikeaa niin kauan kuin toimiala on hyvin vapaata. Lisäksi pohdittiin, millä tavalla vapaa sivistystyö voi vaikuttaa valtiontalouden kulujen taittamiseen.

4. Vapaa sivistystyö osana koulutusjärjestelmää (liite)

Työryhmän jäsen Kyösti Värri piti alustuksen aiheesta. Vapaa sivistystyö on osa koulutusjärjestelmää, mutta kuitenkin poikkeus; sisältöä ei ohjata valtakunnallisesti tai valtiollisesti valtakunnallisilla koulutuksen tai tutkinnon perusteilla. Kansanopistojen oppivelvollisille suunnattu koulutus on tässä mielessä poikkeuksellinen kokonaisuus. Vapaa sivistystyön systeemisinä ominaispiirteitä (ei välttämättä yhden toimijan tasolla) ovat avoimuus, moniarvoisuus ja kansanvaltaisuus. Koulutukseen hakeudutaan pääsääntöisesti omatoimisesti ja -ehtoisesti.

Oppilaitoksen ylläpitäjällä on laaja toimivalta. Koulutus on korostetusti paikallisia ja alueellisia tarpeita palvelevaa; toiminta on moninaista, omaleimaista ja joustavaa. Moninaisuus merkitsee sitä, että vapaa sivistystyö on luonteva kumppani eri toimijoille. Myös osaamisperusteisuuden vahvistumisen voi nähdä mahdollisuutena vapaalle sivistystyölle. Suomalaisesta tutkintokeskeisyydestä kuitenkin juontaa se, ettei vapaata sivistystyötä ole pystytty hyödyntämään täysimääräisesti. Lisäksi toimialalla on havaittavissa jännite koulutuksen väline- ja itseisarvon välillä.

Vapaa sivistystyö on osa elinikäistä ja jatkuvaa oppimista ja osa koulutusjärjestelmää, mutta kuitenkin myös laajempi kokonaisuus (Bildung, kulttuuri). Vapaan sivistystyön paradoksina voi pitää sitä, että toiminta on vapaata ja ameebamaista, mutta toimijakenttä tarkkarajaista (esim. oppilaitosmuodot). Toimijakenttä on moninainen. Toimijat ovat usein pienehköjä toimijoita, joiden vahvuutena on joustavuus, mutta jotka ovat samalla haavoittuvia.

Vapaassa sivistystyössä on valtava potentiaali ja mahdollisuus, mutta sen saavuttamiseksi on ratkaistava, miten vapaa sivistystyö ottaa luontevan roolinsa: jatkuvassa oppimisessa, työllisyyden ja työllistymisen edistämisessä, paikallisen elinvoiman edistämisessä ja hyvinvoinnin edistämisessä. Lisäksi demografisen muutoksen myötä on syytä kysyä, mikä on vapaan sivistystyön rooli merkityksellisen elämän rakentajana ikääntyvässä Suomessa.

Työryhmä kävi keskustelun aiheesta. Keskustelussa tuotiin esiin, että vapaata sivistystyötä on vaikea sovitaa tarkkarajaisiin lokeroihin. Lokerointi helposti sulkee koulutuksen ulkopuolelle väestöryhmiä. Vapaassa sivistystyössä koulutustarpeet ovat lähtöisin ihmisistä eivät lokeroista. Toisaalta vapaa sivistystyö on lokeroissa myös oppilaitosmuodoittain. Jos vapaa sivistystyö ei jakautuisi enää oppilaitosmuodoittain, on relevanttia miettiä toiminnan reunaehtoja, jotta oppilaitosverkosto säilyy.

Lisäksi esille tuotiin, että vapaan sivistystyön vaikutuksia voi olla vaikeampi osoittaa, kun panostukset ovat pieniä (vapaa sivistystyö on alle prosentin OKM:n budjetissa). Pohdittiin myös sitä, miten sivistyksen alueellisuus huomioitaisiin jatkossa ja mikä on vapaan sivistystyön rooli alueellisessa kulttuurikeskustelussa vapaan sivistystyön ollessa koulutustoimintaa. Toisaalta vapaan sivistystyön potentiaalina pidetään myös sen kansalaisyhteiskunnan ylläpitävää voimaa ja jopa kokonaisturvallisuutta tukevaa roolia.

5. Skenaariotyöskentelyn käynnistäminen (liite)

Opetushallituksen ennakointitiimin Miia Jaatinen, Riku Honkasalo ja Petra Packalén esittelivät suunnitelman skenaariotyöskentelystä: toimintaympäristön analyysistä, vaihtoehtoisista tulevaisuuskuviista ja vaikutusten analyysistä.

Työssä nojaututaan olemassa oleviin lähteisiin toimintaympäristön muutosilmiöistä ja niiden kehityskuluista sekä hyödynnetään tulevaisuustyöryhmän jäsenten asiantuntemusta ja taustaorganisaatioissa tehtyä työtä. Työryhmä tuottaa ideoita ja pohdintoja tapaamisissa ja itsenäisesti tapaamisten välillä yhteistyöalustalle. Opetushallituksen ennakkointiimi tuottaa työskentelyn pohja-aineiston, fasilitoi työskentelyä ja koostaa tuotoksia. Työssä hyödynnetään työryhmän kokouksia ja järjestetään yksi työpaja, jossa tuetaan tulevaisuuskuvia ja pohditaan niiden vaikutuksia vapaaseen sivistystyöhön.

Skenaariotyöskentely ajoittuu helmi-huhtikuulle siten, että työn tuloksia kuullaan työryhmän kokouksessa 14.4. Tuloksia hyödynnetään vision rakentamisessa ja päätettäessä toimenpiteistä halutun vision saavuttamiseksi.

6. Muut asiat

Puheenjohtaja kävi läpi työryhmän päivittyneen aikataulun:

- Skenaariotyötä käsitellään 10.2., 10.3. ja 14.4. kokouksissa.
- Työryhmän jäseniä pyydetään toimittamaan kirjalliset kiteytykset ja ehdotukset vapaan sivistystyön tarkoitusta, tavoitteita ja yhteiskunnallista koulutustehtävää koskien viimeistään 28.2.2026 kotitehtävä-kansioon. Sihteeristö kokoaa aineiston yhteen 10.3. kokoukseen.
- Hyödynnetään Suomalaista Tiedeakatemiaa tutkijoiden kuulemiseksi. Suomalaisella Tiedeakatemialla on kokoava rooli Suomen tietopohjaisen päätöksenteon kentällä. Se koostaa tutkimustietoa ja toimii välittäjänä tutkijoiden ja päätöksentekijöiden vuorovaikutuksessa.

7. Seuraava kokous

Tiistaina 10.3.2025 opetus- ja kulttuuriministeriössä

8. Kokouksen päättäminen

Puheenjohtaja päätti kokouksen.